

Вивчення особливостей прояву відхильної (делінквентної) поведінки особистості підліткового віку

У статті вивчаються особливості прояву відхильної (делінквентної) поведінки особистості підліткового віку, проаналізовано погляди зарубіжних та вітчизняних науковців на проблему соціальних відхилень поведінки підлітків. Встановлено, що делінквентна (відхильна) поведінка підлітків супроводжується різноманітними проявами соціальної дезадаптації, а це зумовлює здійснення ними низки протиправних діянь – крадіжок, актів вандалізму, бійок, зловживання спиртними напоями, які порушують соціальні і правові норми, а також становлять загрозу для суспільного порядку і благополуччя оточуючих.

Ключові слова: прояви відхильної поведінки, делінквентна поведінка підлітків, соціальні відхилення.

В статті изучаются особенности проявления отклоняющие (делинквентного) поведения личности подросткового возраста, проанализированы взгляды зарубежных и отечественных ученых на проблему социальных отклонений поведения подростков. Установлено, что делинквентное (отклоняющие) поведение подростков сопровождается проявлениями социальной дезадаптации, а это предопределяет осуществление ими ряда противоправных деяний – краж, актов вандализма, драк, злоупотребление спиртными напитками, которые нарушают социальные и правовые нормы, а также представляют угрозу для общественного порядка и благополучия окружающих.

Ключевые слова: проявления отклоняющегося поведения, делинквентное поведение подростков, социальные отклонения.

Постановка проблеми. Ключовою проблемою сьогодення, на думку багатьох сучасних дослідників, є вивчення змін, які відбуваються в свідомості особистості періоду дорослішання у зв'язку з кардинальними перетвореннями в політичному, економічному та духовному житті нашого суспільства. Зростаюча особистість, опиняючись на порозі дорослого життя, зіштовхується з труднощами у визначенні власної життєвої перспективи та ціннісних орієнтирів на майбутнє. Особистість, що має відхилення в поведінці, зазвичай, характеризується соціальною невизначеністю, засвоєнням системи «делінквентних» (протиправних) цінностей, пошуком неадекватних засобів задоволення власних

потреб, входженням до асоціально спрямованої групи однолітків та визначенням в соціально несхвалюваних формах поведінки – крадіжках, грабежах, дрібному хуліганстві, порушеннях громадського спокою, актах вандалізму і т. д.

Спираючись на вищезазначене, метою нашої статті є вивчення особливостей прояву відхильної (делінквентної) поведінки особистості підліткового віку. Нашим завданням є проаналізувати погляди зарубіжних та вітчизняних науковців на проблему соціальних відхилень поведінки підлітків.

Результати теоретичного аналізу. У психологічному тлумачному словнику В. Шапара «делінквентна» або «відхильна» поведінка розглядається як проступки, дрібні правопорушення, провинності, які не передбачають кримінальної відповідальності. Водночас в психологічній енциклопедії О. Степанова знаходимо визначення поняття «делінквент» – суб'єкт, чия девіантна поведінка в крайніх проявах підлягає кримінальному покаранню [11].

Як бачимо, позиції вчених характеризуються неузгодженістю поглядів на аспект обґрунтування сутності та визначення змісту відхильної поведінки підлітків, що зумовлює потребу детальнішого аналізу нами зарубіжних та вітчизняних джерел стосовно прояснення означуваного питання.

Проблемі вивчення відхильної (делінквентної) поведінки підлітків присвячено ряд праць зарубіжних та вітчизняних вчених: К. Бартола, Д. Бойко, В. Васильєва, М. Галагузової, Ф. Дольто, З. Зайцевої, О. Змановської, В. Медведєва, В. Менделевич, В. Оржеховської, Ф. Райса, М. Раттера, Х. Ремшмідта, В. Степанова, В. Татенка, Т.Титаренко, А. Ушатікова, Д. Фельдштейна. Вчені визначають цю поведінку як таку, що відхиляється від норми, і в крайніх проявах підлягає кримінальному покаранню. Поряд із терміном «делінквентна поведінка» зарубіжними та вітчизняними вченими використовується термін «девіантна», «асоціальна», «антисоціальна», «дезадаптивна», «аддиктивна», «деструктивна», «злочинна», «кримінальна» і т.д.; а самих підлітків називають дітьми «групи ризику», «важкими» підлітками, педагогічно занедбаними, соціально дезадаптованими, важковиховуваними.

Серед зарубіжних вчених дослідженням делінквентної поведінки підлітків займалися К. Бартол, Ф. Дольто, Ф. Райс, М. Раттер та Х. Ремшмідт. Вчені визначають її як протиправну, що пов'язана з порушенням закону неповнолітніми у віці до 18 років. Так, Ф. Райс розглядає делінквентну поведінку підлітків як злочинну, яка, в окремих випадках, підлягає кримінальному по-

каранню у віці до 18 років. Це можуть бути як дрібні порушення – прогули шкільних занять, так і важкі злочини – вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, спрямовані на завдання шкоди особистості [3].

Х. Ремшмідт стверджує, що делінквентна поведінка підлітків пов'язана зі здійсненням ними ряду протиправних діянь, що забезпечуються їх входженням до асоціально спрямованої субкультури однолітків. Вчений дійшов висновку, що для підлітків зазначеної категорії характерне негативне уявлення про себе, що в подальшому впливає на їх визначення в делінквентних (протиправних) формах поведінки [12].

К. Бартол розглядає делінквентну поведінку як протиправну, що здійснюється особою, яка не досягла повноліття. Вчений розрізняє соціальну та психологічну делінквентність. Перша – включає дії неповнолітніх, які не схвалюються суспільством: агресивна поведінка, прогули, дрібне хуліганство, вандалізм та вживання наркотичних речовин. Друга – підкреслює значення особистісних рис, які виступають в якості головних детермінант її прояву [3].

За позицією Ф. Дольто, делінквентність починається зі шкільних невдач, причиною яких є соціальні, психологічні та педагогічні умови, в яких перебуває підростаюча особистість. Соціальні умови пов'язані зі специфікою оточення, психологічні – з почуттям невпевненості в собі, а педагогічні – з встановленням недоброзичливих взаємин між учителями та учнями [5].

На думку М. Раттера, порушення поведінки або соціальна дезадаптація пов'язана з соціально несхвалюваними формами поведінки, які найчастіше проявляються в бійках і суперечках, демонстративній непокорі, деструктивних та агресивних діях, а також можуть включати антисуспільні вчинки, такі як крадіжки, прогули шкільних занять, підпали та ін. [14].

Вивченню делінквентної поведінки підлітків та особливостей її прояву присвячені роботи М. Андрєєва, В. Баженова, В. Баженової, В. Васильєва, М. Галагузової, М. Єнікєєва, О. Змановської, Ю. Клейберга, Є. Кондрат, В. Кудрявцева, А. Лічка, В. Менделевич, І. Павлова, І. Рудакової, І. Саламатіної, О. Ситнікової, В. Степанова, Л. Строганової, Ю. Тараконова, А. Тараса, А. Ушатікова, Н. Фальчевської, Г. Федорової, Д. Фельдштейна, А. Фокіної, Л. Шнейдер. Вчені визначають її як поведінку, що відхиляється від норми (протиправна, асоціальна, злочинна, кримінальна) та пов'язана у процесі самовизначення підлітків з такими його формами, як дрібне хуліганство, прогули шкільних занять, крадіжки, знуцання над слабшими і т. д. [1-15].

Серед українських вчених дослідженню проблеми делінквентної поведінки підлітків приділяли увагу Н. Ануфрієва, О. Ануфрієва, Р. Ануфрієва, М. Бабій, А. Бандурка, Д. Бойко, О. Бондарчук, Р. Благута, С. Зінченко, А. Коваль, Т. Кривко, Н. Максимова, Н. Малиш, В. Маценко, В. Медведєв, А. Міллер, В. Мороз, О. Мушинська, В. Оржеховська, О. Тарновська, В. Татенко, Т. Титаренко та О. Щотка. Вченими доведено, що підлітки зазначеної категорії характеризуються визначенням себе в агресивних діях, які нерідко мають протиправний характер та спрямовані на завдання шкоди особистості [1-15].

Аналіз отриманих результатів. Слід зазначити, значна частина російських вчених схиляється до думки, що делінквентна поведінка підлітків є протиправною та, в окремих випадках, підлягає кримінальній відповідальності. Так, О. Змановська розглядає делінквентну поведінку як протиправну – дії конкретної особистості, які відхиляються від встановлених в суспільстві законів і загрожують благополуччю інших людей або соціальному порядку та в крайніх проявах підлягають кримінальному покаранню. Особистість, що проявляє протиправну поведінку, кваліфікується як делінквентна (делінквент), а самі дії – деліктами. На думку вченої, делінквентна поведінка учнів може проявлятися в наступних формах: дрібному хуліганстві, порушенні шкільних правил та дисципліни, прогулів уроків, втечах з дому, брехні, крадіжках [7].

Схожий погляд на означувану проблему має В. Менделевич. Дослідженнями вченої доведено, що різновидом злочинної (кримінальної) поведінки є делінквентна – поведінка, яка відхиляється від норми, і в крайніх проявах підлягає кримінальному покаранню. На її думку, формою прояву делінквентності може бути бажання розважитися, наприклад, зателефонувати в міліцію з метою попередження про «можливу» бомбу в певному місці або кинути з балкона будь-який предмет (їжу) в перехожих, щоб отримати задоволення від попадання в «жертву» [8].

В. Кудрявцев вважає, що делінквентна (протиправна) поведінка, як правило, починається з труднощів у навчанні та відчуження від школи (негативно-ворожого ставлення до неї). Далі, за позицією вченого, виникає ізоляваність від сім'ї на фоні сімейних проблем та «непедагогічних» методів виховання, і, як наслідок, – входження в неформальне середовище однолітків та залучення до норм їх субкультури [8].

У працях А. Лічко делінквентна поведінка розглядається як антисуспільні дії, які не передбачають кримінальної відповідальності. Це можуть бути прогули шкільних занять, вхо-

дження до асоціальної групи однолітків, дрібне хуліганство, знущання над слабшими, відбирання кишенькових грошей і т.д. У дослідженнях вченого простежується певний зв'язок між акцентуаціями характеру та мотивами правопорушень. За даними А. Лічка, найбільш схильними до протиправних дій є, в першу чергу, підлітки з нестійким, епілептоїдним, істероїдним, а потім шизоїдним, гітертимним і емоційно-лабільним типами акцентуації характеру [8].

М. Галагузова характеризує делінквентну поведінку як повторювані асоціальні проступки підлітків, які закріплюються в стійкі стереотипні дії, що порушують правові норми, але не передбачають кримінальної відповідальності через їх обмежену суспільну небезпеку або недосягнення віку, з якого починається кримінальна відповідальність. Вчена вважає, що зазначена поведінка визначається не тільки ззовні, а й внутрішньо, коли в підлітка виникає деформація ціннісних орієнтацій, яка призводить до послаблення контролю системи внутрішньої регуляції. М. Галагузова виділяє наступні форми самовизначення делінквентів: агресивно-насильницькі – образи, побої, садистичні дії, спрямовані на завдання шкоди особистості; корисні – дрібні крадіжки та вимагання, пов'язані з прагненням отримати матеріальну винагороду та вживання, розповсюдження і продаж наркотичних речовин [8].

Згідно з М. Єнікеевим, делінквентна поведінка є системою незначних правопорушень, провинностей та проступків; різновидом девіантної (поведінка, яка відхиляється від норми) та може бути обумовлена як педагогічною занедбаністю, невихованістю, так і психічними аномаліями: неадекватністю реакцій, ригідністю, негнучкістю поведінки, схильністю до афективних реакцій. Вчений вбачає форми прояву делінквентної поведінки в прогулах, бійках з однолітками, дрібному хуліганстві, шантажі, демонстративній поведінці в суспільних місцях [6].

За позицією О. Ушатікова, делінквентна поведінка включає проступки, дрібні провинності, які в окремих проявах не підлягають кримінальній відповідальності. Зазначена поведінка проявляється у формі прогулів шкільних занять, проведення дозвілля з асоціальними компаніями, хуліганстві, знущанні над слабшими, вимаганні грошей і т.д. [8].

І. Рудакова, О. Ситніков, Н. Фальчевська характеризують делінквентну поведінку як асоціальні проступки дітей та підлітків, що вирізняються стереотипними діями з боку останніх, які порушують правові норми, але не передбачають кримінальної

відповідальності через їх обмежену суспільну небезпеку. Вчені виділяють дві форми самовизначення зазначеної категорії підлітків: 1) агресивно-насильницька – образи, побої, садистичні дії, що спрямовані на завдання шкоди особистості; 2) корисна – дрібні крадіжки, угони транспорту та вимагання, пов'язані з прагненням отримати матеріальну винагороду [8].

Інший спосіб розуміння делінквентної поведінки підлітків спостерігається у поглядах В. Васильєва та Є. Кондрата. Так, Є. Кондрат розуміє делінквентну поведінку як дії, що суперечать правовим нормам і підлягають в усіх випадках кримінальній відповідальності за умови досягнення зростаючою особистістю 14 – річного віку [8].

В. Васильєв вважає делінквентами осіб, які здійснили злочин у віці 16 – 18 років. Делінквентність, на думку вченого, є способом пристосування до соціальної дійсності, яка задовольняє потребу підростаючої особистості в самоповазі та автономії. Формою її прояву зазвичай є дрібні крадіжки, акти вандалізму та насильство над слабшими [4].

На думку Л. Шнейдер, підлітків з відхиленнями в поведінці характеризують наступні прояви: прогули шкільних занять, втечі з дому, порушення правил поведінки в громадських місцях, зловживання алкоголем та наркотиками, хуліганство, приниження гідності слабших, крадіжки, демонстративний одяг і зачіски та нанесення тяжких тілесних ушкоджень, що спрямовані на завдання шкоди оточуючим [6].

І. Павлов розглядає поведінку, що відхиляється від норми (асоціальну, девіантну), як таку, в якій стійко проявляються відхилення від соціальних норм, включаючи відхилення корисної, агресивної орієнтації та соціально-пасивного типу. До соціальних відхилень корисної спрямованості належать правопорушення та проступки, пов'язані з прагненням до матеріального збагачення (крадіжки, спекуляція). Соціальні відхилення агресивної орієнтації проявляються в діях, що спрямовані на завдання шкоди особистості (хуліганство, побої, зґвалтування, вбивства). Відхилення соціально-пасивного типу вирізняються прагненням відійти від активного суспільного життя, ухиленням від громадянських обов'язків та небажанням вирішувати особисті проблеми (бродяжництво, зловживання алкоголем і наркотиками, крайня форма прояву соціально-пасивної позиції – суїцид). На думку вченого, делінквентність проявляється в дрібних проступках, порушенні норм моралі та правил поведінки в суспільних місцях [8].

Д. Фельдштейн виділяє п'ять груп підлітків, поведінка яких відхиляється від норми. Першій притаманний стійкий комплекс суспільно-негативних, аморальних та примітивних потреб. У підлітків цієї групи спостерігається викривлення уявлень про дружбу, сміливість, відсутнє почуття сорому. Вони також цинічні, грубі, агресивні, нестримані, егоїстичні. Друга група відрізняється індивідуалізмом та домінуванням над слабшими. Їх характеризує імпульсивність, нестійкість, різка зміна настроїв, хитрість, недовіра до людей. Третя відрізняється хитрістю, брехливістю, пристосовницьким способом життя, апатією до суспільно важливих подій. Четверту групу складають підлітки зі слабо деформованими потребами. Їм притаманна легка навіюваність, емоційна нестійкість, невпевненість у собі. До п'ятої належать підлітки, які випадково стали на шлях правопорушень. Вони трудолюбиві, але через недостатність вольових зусиль часто піддаються впливу мікросередовища. На думку вченого, зазначені групи характеризуються споживацьким ставленням до життя, безвідповідальністю, афективними проявами в поведінці, агресивністю та бездіяльністю [15].

Зауважимо, що значна частина відомих українських вчених розглядає делінквентну поведінку як протиправну, що проявляється здійсненням дрібних порушень, які в окремих випадках підлягають кримінальній відповідальності. Так, В. Татенко та Т. Титаренко вважають, що поведінка, яка відхиляється від норми (делінквентна), характеризується протиправними діями, що нерідко відрізняються суттєвою агресивністю: дрібними крадіжками, порушенням громадського спокою, завдаванням моральної шкоди оточуючим, хуліганством, бійками, азартними іграми, зловживанням спиртних напоїв і т.д. [13].

Схожий погляд на означувану проблему спостерігаємо у працях М. Бабій. Дослідниця стверджує, що делінквентна поведінка підлітків нерідко містить в собі ознаки агресивності. Скоюючи протиправні дії, «важкий підліток», як вважає вчена, може жорстоко знущатися над своєю жертвою, принижувати її людську гідність, прагне домінувати над іншими, брутально реагує на зауваження старших та однолітків. Причиною агресивних проявів підлітків з делінквентною поведінкою, за позицією дослідниці, є низький рівень їх соціальної адаптації та базових умінь самоконтролю, несформованість на достатньому рівні стереотипів емоційного реагування, а також підвищений рівень тривожності [1].

На думку Н. Максимової, делінквентна поведінка підлітків проявляється здійсненням дрібних правопорушень, які в край-

ніх випадках підлягають кримінальній відповідальності. Вчена акцентує увагу на зовнішніх формах самовизначення проблемних підлітків: безвідповідальне ставлення до навчання, конфлікти з однолітками та педагогами, ігнорування вимог дорослих, прогули шкільних занять, а в деяких випадках здійснення більш серйозних проступків – втечі з дому, крадіжки, хуліганство, зловживання алкоголем та наркотиками [9].

За позицією Д. Бойко, делінквентна поведінка проявляється в крадіжках, знущаннях над «хорошими» учнями, актах вандалізму, знищеннях майнової власності. Вчений зазначає, що важливою особливістю цієї поведінки є її безглуздість, нецілеспрямованість, відсутність плану, мотивації та обдумування [1].

В. Оржеховська розглядає делінквентну поведінку як психологічний нахил до правопорушень, що полягає в протиріччі норм і оцінок поведінки в найближчому оточенні зростаючої особистості, заниженій самооцінці, вживанні нею алкоголю та наркотиків. Формами самовизначення таких підлітків є крадіжки дефіцитних товарів, мотоциклів, велосипедів, машин, акти невинуватого жорстокості та вандалізму, крадіжки особистого й шкільного майна, бійки, побої, паління, а також приниження гідності іншої людини [10].

Згідно з А. Міллером, делінквентна поведінка проявляється у зловживанні спиртними напоями, палінні, бродяжництві, вульгарному жаргоні, ранніх статевих зв'язках, азартних іграх, надмірному наслідуванні модних тенденцій і т.д. На думку вченого, процес самовизначення особистості періоду дорослішання відбувається за рахунок участі в організації бійок, завдаванні шкоди оточуючим, жорстоких знущань над тваринами, вживання нецензурних слів, відбирання кишенькових грошей у слабших [6].

А. Бандурка вважає, що підлітки з делінквентною поведінкою самовизначаються в агресивних діях, демонстративній непокорі, руйнівних діях, що можуть включати антисуспільні й протиправні вчинки, такі як прогули шкільних занять, бродяжництво, підпали, хуліганство, крадіжки [2].

На думку В. Маценка, делінквентна поведінка підлітків виявляється в їх зростаючому потязі до асоціальних форм проведення дозвілля, а саме: палінні, дрібних крадіжках, вимаганні грошей, вживанні алкоголю та наркотиків [2].

На думку сучасного дослідника В. Мороза, делінквентність особистості періоду дорослішання (асоціальні дії підлітків у віці до 14 років) проявляється в прогулах шкільних занять, жебрацтві, вживанні алкогольних, наркотичних речовин, крадіжках,

розбоях, актах вандалізму, які останнім часом набувають загрозливих розмахів та потребують негайних і ефективних профілактичних заходів [2].

О. Тарновська у своїх працях також розглядає делінквентну поведінку як ланцюг вчинків, провин, дрібних правопорушень, які не підлягають кримінальному покаранню. Вчена відмічає, що делінквентність починається зі шкільних прогулів, недисциплінованості, небажання вчитися, брехні, схильності до дрібних крадіжок, бійок, задирикуватості, негативізму, втеч з дому та приєднання до асоціальних груп однолітків [10].

Подібної точки зору дотримується Р. Благута, який розглядає делінквентну поведінку як незначні правопорушення і проступки, які не досягають тяжкості злочину (криміналу), що карається в судовому порядку. За позицією вченого, делінквентність зазвичай починається з шкільних прогулів, залучення до асоціальної групи однолітків, демонстративної поведінки в громадських місцях, дрібного хуліганства, знущання над молодшими і слабшими, відбирання у них кишенькових грошей (на сленгу проблемних підлітків це означає «трясти гроші»), угонів велосипедів і мотоциклів, рідше зустрічається дрібне шахрайство та незначні протизаконні спекулятивні операції, домашні крадіжки грошей. Всі ці дії ще не мають характеру серйозних злочинів [10].

Висновки. Отже, розглянуті нами погляди зарубіжних та вітчизняних вчених стосовно делінквентної поведінки підлітків дозволили констатувати наступне: значна частина психологів, вивчаючи окремі аспекти цієї проблеми, не завжди чітко інтерпретує сутність вказаного поняття. Так, одні дослідники схиляються до думки, що делінквентна поведінка є різновидом девіантної й презентується ними як сукупність протиправних вчинків та злочинів, які не відповідають формально зафіксованим соціальним та юридичним нормам, інші – розглядають її як повторювані асоціальні проступки, що порушують правові норми та в окремих випадках підлягають кримінальній відповідальності. Підсумовуючи вищезазначене, підкреслимо, що делінквентна (відхильна) поведінка підлітків супроводжується різноманітними проявами соціальної дезадаптації, зокрема знеціненням моральних норм і цінностей (відсутністю морального контролю за власними діями та вчинками), асоціальними та аморальними поглядами на життя (орієнтацією на задоволення егоїстичних бажань і прагнень), обранням неадекватних способів взаємодії з оточуючими (агресивністю, конфліктністю, ворожістю у міжособистісних взаєминах), що зумовлює здійснення

ними низки протиправних дій – крадіжок, актів вандалізму, бійок, зловживання спиртними напоями, які порушують соціальні і правові норми, а також становлять загрозу для суспільного порядку і благополуччя оточуючих.

Список використаних джерел

1. Бабій М. Аналіз причин агресивних дій засуджених підлітків / М. Бабій // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць І-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2006. – Т. 8. – Вип.3. – С. 120 – 126.
2. Бандурка А. М. и др. Юридическая психология: учебник / А.М. Бандурка – Х.: Изд-во Нац. У-та внутр. дел, 2001. – 640 с.
3. Бартол К. Психология криминального поведения / К Бартол; пер. с англ. – 7 – е межд. изд. – СПб.: Прайм-Еврознак; М.: Олма-Пресс, 2004. – 352 с. (Серия «Психологическая энциклопедия»)
4. Васильев В. Л. Юридическая психология / В.Л. Васильев. – М., 1999. – 525 с.
5. Дольто Ф. На стороне подростка: пер. с франц / Ф. Дольто. – СПб.: Изд-во «Петербург»; М.: «Аграф», 1997. – 280 с.
6. Еникеев М. И. Основы общей и юридической психологии: учебн. для вузов / М.И. Еникеев. – М.: Юрист, 1996. – 631 с.
7. Змановская Е. В. Девиантология: учебн. пособие / Е.В. Змановская. – М.: Академия, 2003. – 288 с.
8. Кудрявцев В.Н. Социальные отклонения / В.Н. Кудрявцев. – М., 1989. – 356 с.
9. Максимова Н. Ю. Воспитательная работа с социально дезадаптированными школьниками: метод. рекомендации / Н.Ю. Максимова; АПН Украины: Институт психологии. – К., 1997. – 136 с.
10. Оржеховська В. М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: навч. – метод. посіб / В.М. Оржеховська. – К., 1996. – 352 с.
11. Психологічна енциклопедія / [упоряд. О. М. Степанов]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
12. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста / Ф. Райс. – СПб.: Питер, 2000. – 656 с.
13. Ранняя профилактика отклоняющегося поведения учащихся (психолого-педагогический аспект): пособ. для учителя / [под ред. В. А. Татенко, Т. М. Титаренко]. – К.: Радянська школа, 1989. – 128 с.
14. Раттер М. Помощь трудным детям / М. Раттер; пер. с англ. О.В. Баженовой, Г. Г. Гаузе; [общ. ред. А. С. Спиваковской]. – М.: Прогресс, 1987. – 432 с.

15. Фельдштейн Д. И. Проблемы возрастной и педагогической психологии: избр. психол. труды / Д. И. Фельдштейн. – М.: Междунар. пед. академия, 1995. – 368 с.

In the article the study of features of delinquent behavior of teenager's personality is carried out, the views of foreign and domestic researchers to the problem of social rejections of teenagers are analysed. Some researchers follow the conception that delinquent behaviour is a kind of deviant behaviour and is presented as a totality of illegal actions and crimes that don't correspond to the formal social and legal standard. Other researchers consider the delinquent behaviour as repeated asocial delinquencies that violate the legal norms and in some cases are subjected to criminal responsibility. The teenagers' delinquent behavior is established to be accompanied with various manifestations of social disadaptation, and it causes performing illegal actions – thefts, vandal actions, fights, misusing of alcohol, that break social and legal norms and make a threat for the public order and well-being of people.

Keywords: deviations display, delinquent behavior of teenagers, social deviations.

Отримано: 21.01.2013 р.

УДК 316.6

Н.М.Макаренко, О.О.Андрійченко, М.В.Торяник

ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ У СПІЛКУВАННІ З НОСІЯМИ МОВИ

У статті йдеться про дослідження проблеми комунікативних бар'єрів у спілкуванні українських студентів з носіями іноземної (англійської) мови та шляхи зниження цих бар'єрів: причини їх виникнення, шляхи подолання. Аналіз теоретичних досліджень з проблеми представлено у вигляді класифікацій, які надають інформацію, опис комунікативних бар'єрів. На основі науково-теоретичних досліджень проблеми зарубіжними та вітчизняними авторами представлено емпіричне вивчення процесу аудіювання, розроблено індивідуальні профілі слухачів іноземної мови. Детальний аналіз труднощів сприймання іноземної мови, практичні рекомендації щодо додання бар'єрів можуть значно вплинути на розуміння іноземної мови, покращити комунікацію.

Ключові слова: комунікація, міжкультурна комунікація, бар'єри, тезаурус, носії мови.